

Natuurbeheer uit de brand

Vegetatie en beheer beïnvloeden risico bos- en natuurbranden

Tussen terreinbeheerders en de brandweer is er nog regelmatig discussie over de brandgevaarlijkheid van natuur. Dat geldt vooral voor bepaalde vegetatietypen en voor bepaalde aspecten van het huidige terreinbeheer, zoals het laten liggen van tak- en tophout en het afsluiten van wegen en paden. Probos heeft in opdracht van de Commissie Risicobeheersing Natuurbranden Veluwe (CRN-Veluwe) onderzoek gedaan naar de invloed van vegetatie en het beheer op het ontstaan en escaleren (onbeheersbaar worden) van bos- en natuurbranden. Het onderzoek bestond uit een literatuurstudie en interviews met terreinbeheerders en de brandweer om praktijkervaringen te verzamelen.

— Martijn Boosten, Casper de Groot en Jaap van den Briel (Probos)

Illustraties Probos | Nederlandse Heidemaatschappij

> DROGE HEIDE EN IN IETS MINDERE MATE vegetaties met buntgras, pijpenstrootje en droog schraalgrasland komen uit de studie naar voren als de meest risicovolle vegetatietypen voor het ontstaan van natuurbranden. Grasvegetaties zijn met name makkelijk ontvlambaar in het vroege voorjaar en de late zomer als de planten verdord zijn. In het late voorjaar en de vroege zomer (als de planten groen zijn) is de ontvlambaarheid van grasvegetaties laag. Naaldbossen hebben door het lage vochtgehalte in de naalden en de aanwezigheid van etherische oliën een verhoogd ontstaansrisico en een relatief hoog risico op onbeheersbare kroonbranden (hoog escalatierisico). Van de naaldbossen heb-

ben de dennenbossen (grove den, Corsicaanse den, Oostenrijkse den) verreweg het hoogste risico. De vaak droge omstandigheden onder de kroonlaag van dennenbossen zorgen voor een snelle uitdroging van brandbaar materiaal. Ook droge heide en de eerder genoemde grasvegetaties hebben een hoger escalatierisico, omdat in deze vegetatie vliegvluur kan ontstaan, waardoor het vuur zich makkelijk over grote afstanden kan verspreiden. Loofhout heeft een zeer laag brandrisico. Het relatief hoge vochtgehalte in de bladeren zorgen voor een moeilijke ontvlambaarheid en een trage voortplanting van het vuur.

De veel gehoorde stelling dat de aanwezig-

heid van tak- en tophout het ontstaansrisico verhoogt, wordt niet bevestigd door de literatuur en de praktijkervaringen. Uit de literatuur blijkt dat tak- en tophout alleen een probleem vormt voor de escalatie van branden wanneer het op stapels ligt die voldoende hoog zijn om loopvuur over te brengen naar de boomkronen. Volgens de literatuur is met name de struiklaag van belang voor het overbrengen van loopvuur naar de boomkronen, waardoor onbeheersbare kroonbranden kunnen ontstaan.

Invloed van de mens

Het ontstaan van natuurbranden is niet gebonden aan het vegetatietype of de vegetatie-eigenschappen an sich, maar is sterk afhankelijk van de aanwezigheid van mensen, aangezien het overgrote deel van de branden een menselijke oorzaak heeft. Het precieze effect van menselijke aanwezigheid (zoals recreatiedruk) op het ontstaan van natuurbranden is onduidelijk. Een hogere concentratie recreanten betekent bijvoorbeeld niet dat het ontstaansrisico van natuurbranden automatisch wordt verhoogd. Sociale controle en de kans op ontdekking van

branden nemen immers ook toe. Veel branden worden daarnaast vaak moedwillig aangestoken op meer afgelegen plekken.

Trends

Uit de gegevens van het Meetnet Functievulling Bos in combinatie met de gevonden literatuur kan worden vastgesteld dat bossen in Nederland wat betreft de soortensamenstelling en ontwikkelingsfase over het algemeen minder brandbaar zijn geworden in de afgelopen 20 tot 30 jaar, bijvoorbeeld door het toegenomen aandeel loofhout. Dit proces zal naar alle waarschijnlijkheid doorzetten.

Het escalatierisico in bossen en natuurterreinen is volgens de brandweer echter wel toegenomen doordat het aantal en de kwaliteit van de wegen en paden is afgenomen. Zo zijn er bijvoorbeeld wegen afgesloten en blijft op deze afgesloten wegen (dik) dood hout liggen. Dit wordt mede veroorzaakt door het vervallen van de Bosbrandverordening van het Bosschap. De terreinbeheerders vinden de verslechterde ontsluiting momenteel nog geen probleem, maar erkennen wel dat nog verdere verslechtering op

termijn het escalatierisico kan verhogen.

Terreinbekendheid brandweer

Uit de interviews blijkt dat bij de brandweer vaak de terreinbekendheid ontbreekt. Hierdoor kan de inzet van de brandweer onnodig worden vertraagd en wordt de kans dat een brand escaleert groter. Het is daarom noodzakelijk dat de brandweer regelmatig de bos- en natuurterreinen in hun regio bezoekt, zodat ze een actueel beeld hebben welke wegen en paden voldoende bereikbaar en berijdbaar zijn voor de brandweervoertuigen en op welke plekken zich de bluswatervoorzieningen bevinden.

Terreinbeheer

Volgens de brandweer wordt er momenteel in het terreinbeheer te weinig rekening gehouden met effecten die bepaalde beheermaatregelen, zoals afsluiten van wegen en paden of het creëren van verjongingsgaten met grove den, hebben op de natuurbrandrisico's. Een aantal van de geïnterviewde brandweermensen geeft aan dat zij op zich geen problemen hebben met risicoverhogende vegetatietypen (bijvoorbeeld

Natuurbranden in Nederland

Tussen 1922 en 1994 zijn in Nederland uitgebreide jaarlijks statistieken bijgehouden van het aantal natuurbranden en areaal aan verbrande natuur. Na 1994 is het aantal 'bos-, heide-, berm- en natuurterreinen' bijgehouden door het Centraal Bureau voor de Statistiek. In deze statistieken wordt het areaal niet meer meegenomen. De statistieken laten zien dat het aantal natuurbranden in Nederland vanaf de jaren '40 tot aan de jaren '90 van de 20e eeuw sterk is afgenomen, daarna is het aantal branden min of meer gestabiliseerd.

Verbrand areaal bos en natuur in Nederland in de periode 1945 tot en met 1994

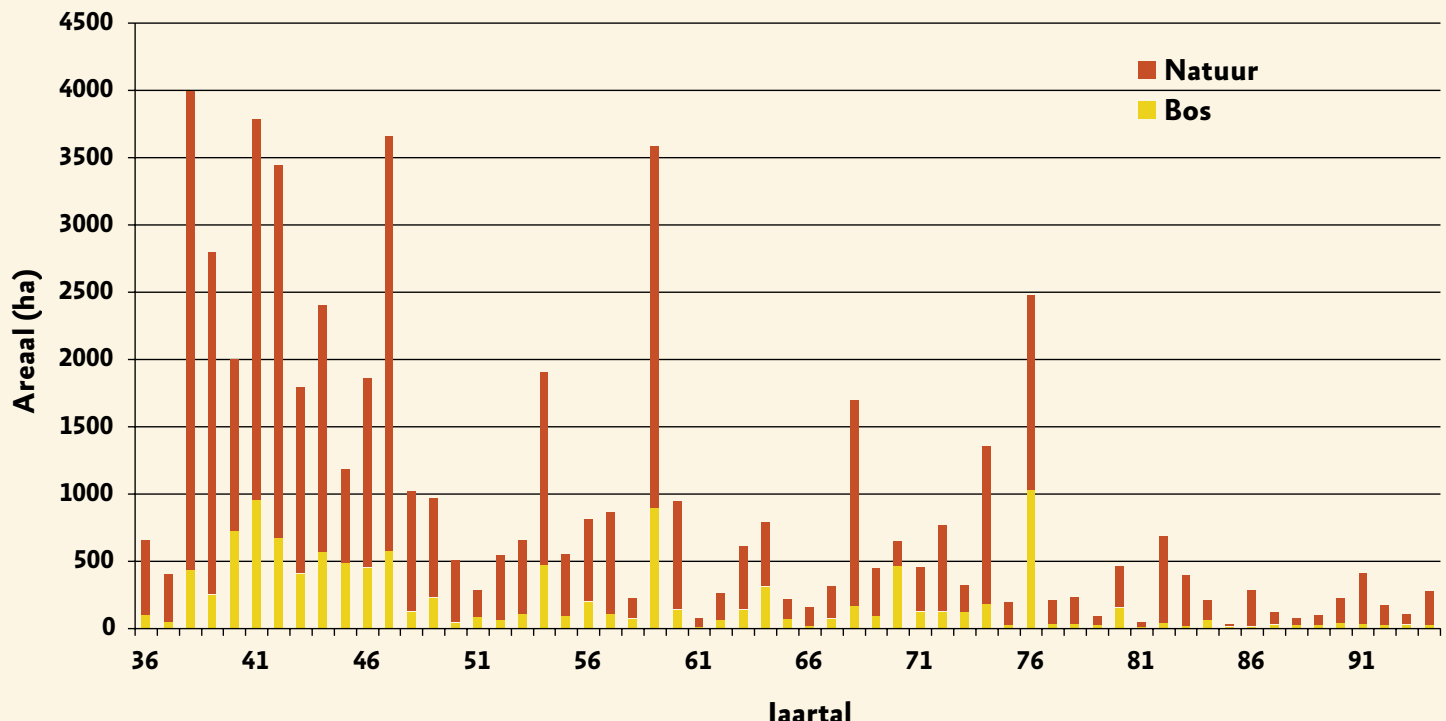

foto Brandweer Apeldoorn

Risico-indexering Natuurbranden Veluwemassief

In het kader van het onderzoek zijn ook aanbevelingen gedaan voor de Risico-indexering Natuurbranden Veluwemassief. Voor het inschatten van de risico's van natuurbranden op de Veluwe zijn zogenaamde risicokaarten ontwikkeld. Deze kaarten bestaan uit vakken van 1 bij 1 kilometer waarvoor het natuurbrandrisico is vastgesteld op basis van de 'Risico-indexering Natuurbranden Veluwemassief'. Hierbij wordt gekeken naar de kans dat een eenmaal ontstane brand zich ontwikkelt tot onbeheersbare proporties (het escalatierisico). In de index wordt gekeken naar de omgevingsrisico's, maatschappelijke belangen, de effecten, de uitbreidingsmogelijkheden en de factoren die van belang zijn bij de bestrijding van een natuurbrand. Eén van de factoren is de aanwezige begroeiing.

een vergraste heide naast een naaldbos) of beheermaatregelen, zolang de terreinbeheerders in die regio zich ook bewust zijn van de risico's en er in overleg met de brandweer aanvullende preventieve maatregelen worden genomen. De eerder genoemde risico-indexering en bijbehorende risicokaart zijn hierbij een goed hulpmiddel. Op basis van de risicokaart kan worden vastgesteld welke terreindelen een hoog escalatierisico hebben. Met andere woorden: waar kan een brand makkelijk onbeheersbaar worden en een hoge maatschappelijke impact veroorzaken, bijvoorbeeld door het veroorzaken van schade aan bebouwing, gevaar voor mensen of belemmering van weg- of treinverkeer? In risicovolle terreindelen kunnen vervolgens preventieve maatregelen worden genomen zoals het aanleggen van extra bluswatervoorzieningen, het verbeteren van de ontsluiting, het creëren van brandsingels of andere bufferzones of het verkleinen van de hoeveelheid brandbaar materiaal door frequenter plaggen of maaien. De kosten voor deze preventieve maatregelen dienen niet per definitie voor rekening van de

terreinbeheerder te komen. Het is goed om te kijken in hoeverre partijen die belang hebben bij deze preventieve maatregelen (omwonenden, camping-eigenaren, spoorbeheerders etcetera) hieraan kunnen meebetalen.<

Martijn Boosten, Casper de Groot en Jaap van den Briel, martijn.boosten@probos.nl

Het rapport 'Inventarisatie van de ontstaans- en escalatierisico's van natuurbranden op de Veluwe' (november 2009) is te downloaden van de website van Probos (www.probos.nl).